

Introducere

ECLIPSE DE TATĂ

Tată „wanted“! Se caută un tată! Așa se afișează oare dorința de a avea tată? Tatăl nu va fi fost decât un simplu trecător prin viața fetițelor? Un fel de străin? Un terț în perioada dominată de mamă? Nu este el cel care simbolizează necunoscutul, altundeva-ul, „timpul pierdut și regăsit“ al visurilor copilăriei? Cel puțin pentru cele pe care le numesc „ficele fără tată“...

Aceste fiice suferă de dorul tatălui și spun că dorul le e fără de leac. De-a dreptul fatală pentru unele dintre ele, nici odată lipsită de consecințe, absența tatălui, fie constantă, fie intermitentă, provoacă o lipsă profundă. În jurul acestei lipse, ele încearcă să-și construiască și să trăiască într-o lume fără tată. Spun că „nu au trăit experiența unui tată, că nu știu nimic despre tată“. Cum să vorbești despre nimic? Cum să vorbești despre o lipsă? Imposibil, spun ele. Așa că se pun într-o așteptare inconștientă a tatălui și/sau se maltratează în toate modurile posibile.

Pe tată l-au urmărit fără încetare prin caruselul infernal al iubirilor imposibile. Cum să-și asume inexistența tatălui când

intră în adolescență, când feminitatea lor îi caută privirea cu disperare? Au trecut prin toate provocările parcursului unei relații de iubire (rupturi, despărțiri și/sau divorț) în căutarea acelei obiect intangibil care reprezintă pentru ele un tată iubitor. Din durere în durere, din eșec în eșec; o întrebare apare totuși întotdeauna: „Ce înseamnă, de fapt, să ai un tată?” Căutând o semnificație care le scapă, o figură paternă înăuntrul sau în afara lor, de cele mai multe ori sunt dezamăgite. Tatăl este absent și nu încetează să dispară. Nu e suficient să fie prezent fizic, trebuie să fie capabil să stabilească o legătură emoțională cu fiica sa. Mai înseamnă ca și ea să fie capabilă să-l iubească, să-l „gândească”, să-i păstreze imaginea în forul ei interior.

Mă adresez aici tuturor celor care:

- nu au trecut printr-un travaliu de doliu pentru un tată idealizat;
- nu și-au cunoscut tatăl;
- și-au pierdut tatăl prin deces, divorț, abandon sau respingere;
- sunt sau se simt respinse de tatăl lor;
- nu au fost recunoscute de tată;
- au avut sau au un tată care a fost exclus de mamă;
- sunt victimele unui nespus în legătură cu tatăl;
- nu s-au ridicat la înălțimea așteptărilor tatălui;
- continuă să-l aștepte prin bărbații din viața lor;
- continuă să-l aștepte urmărind un ideal sau un proiect de viață;
- caută iubirea paternă în privirea bărbatului iubit.

Mă adresez în egală măsură taților care își caută locul lor în relația cu fiica sau care își pun întrebări în legătură cu

impactul lor în dezvoltarea feminității acesteia, simțindu-se, deseori, neajutorați în fața fiicei lor, această necunoscută. Își spun că „e mai complicat, mai plin de emoții, mai neliniștitor” și că, până la urmă, „e mai simplu cu băieții”. Este adevărat, dar toate aceste „mai”-uri nu arată decât că etalonul lor de măsură este modelul masculin. Fiica este alteritatea pe care o comparăm cu dublul din oglindă, dacă nu cumva cu propria mamă! Nu știu cum să fie, cum să se comporte cu acest copil atât de diferit. Pentru tați, fiica e ca un salt în necunoscutul care, uneori, le trezește vechi angoase oedipiene (frica de incest) și de aceea evită o anumită apropiere fizică.

Mă adresez și taților care-și doresc să-și înțeleagă mai bine fiicele. Și să le ajute. Scopul nu este să arunc vina pe umerii lor, ci să-i ajut să conștientizeze dorința și durerea acestora când se lovesc de situația unui „tată absent”. Poate că asta i-ar face să stabilească – sau să restabilească – o legătură afectivă în care valoarea celuiilalt să fie recunoscută. Poate că ar putea învăța să recunoască în cuvintele și privirea fiicei o iubire ignorată până atunci.

Ce s-a ales de fiice¹?

Nu există fiice fără tată². De fapt, toate fiicele au un tată, dar unii tați par să uite că au o fiică. Unele nici nu știu ce înseamnă „să ai un tată” și, din această cauză, se simt orfane.

---

¹ Bineînțeles că parafrazez aici poemul celebru al lui Rutebeuf: *Que sont mes amis devenu?* („Ce s-a ales de prietenii mei?”).

² Îl parafrazez pe D.D. Winnicott, care spunea: „Un bebeluș nu există.” De fapt, se referea la faptul că bebelușul există doar în relație cu mama lui.

Despre ele este vorba aici. Aceste fiice lipsite de tată e posibil să fi ajuns:

- „fiice întrerupte“, fiice imature care, în relațiile lor de cuplu, se așteaptă ca partenerul să răspundă fără încetare așteptărilor lor;
- fiice „fără limite“, pentru că nimic nu reușește să le alunge agitația și nimic nu reușește să le satisfacă;
- fiice autodistructive și uneori violente, pentru care ura inconștientă pentru sexul propriu – și uneori și pentru bărbați – este ceva obișnuit;
- fiice care-și resping feminitatea și/sau sexualitatea;
- fiice motivate de nevoile lor narcisice (stima de sine);
- fiicele care neagă că le lipsește ceva și trăiesc ca și cum n-ar avea nevoie de nimic.

Anumite fiice reușesc să depășească lipsa tatălui, având putere și creativitate, încredere în ele însele și libertate de gândire. Vocea taților absenți răsună în viața lor personală nu ca un element distructiv, ci ca însăși materia visurilor și realizărilor lor.

„Sufletul tău este un copil pe care-mi doresc să îl legă³.“ Iată cuvintele de iubire pe care „fiicele fără tată“ visează să le audă. Acestea seamănă cu tânăra visătoare din tabloul lui Albrecht Dürer numit *Melancholia* (1514). Stând pe un scaun într-o cameră încărcată de simboluri ezoterice, o femeie tânără este pierdută pe gânduri, uitând de sine, fiind cuprinsă de tristețe. De ce? Nu știm.

³ Guillaume Apollinaire, *Poèmes à Lou*, colecția „Poésie“, Paris, Gallimard, 2002, p. 35.

La fel este și când îți lipsește tatăl: nu ne dăm seama de unde vine tristețea. Este vorba de nostalgia unui tărâm necunoscut, a cărui măreție, însă, le bântuie pe „fiicele fără tată”.

Se poate vindeca lipsa de tată?

În activitatea mea de psiholog și psihanalist, am descoperit deseori că femeile vorbesc puțin de tații lor. Cel mai adesea, mama ocupă prim-planul scenei. Tatăl e trecut sub tăcere. Tatăl nepomenit nu este oare un tată ucis psihic? Un obiect tabu? Fructul unei uri nedezvăluite? Cum să omori, deci, tatăl? Pare nemuritor, iar uciderea lui, fără sfârșit. Rămâne în suspans în imaginarul feminin, așteptând să fie pierdut. Iar așteptarea nu este, oare, semnul unei absențe?

Să nu uităm, totuși, că tatăl descris într-o sesiune de terapie sau într-o poveste este, de fapt, o reprezentare. În realitate, el scapă cunoașterii obiective. Din acest motiv, calea pe care am ales s-o urmărim aici este atât cea a mărturisirii, cât și a ficțiunii, a narațiunii biografice, dar și a mitologiei, iar ea ne permite să accesăm un adevăr trăit de multe femei. Este vorba de a explora semnificația și efectele așteptării tatălui, plecând de la discursul feminin. Imaginea paternă ajunge inevitabil deformată, transformată, modelată de pulsunile de iubire și ură ale fiicei.

Repet, absența tatălui nu este o boală. Este un fapt obiectiv sau subiectiv care va fi perceput diferit, în funcție de individ, circumstanțe și vremuri. Trebuie să adăugăm că prezența sa nu reprezintă o garanție a sănătății mentale! Totul depinde de felul de a fi sau nu tată. De ce?

„Tatăl” ca simbol și ca reprezentare trebuie să se înscrie în viața psihică a fiicei. Altfel spus, nu e suficient să ai un tată în realitatea exterioară pentru a-l avea în interior. Tatăl trebuie să poată ocupa un loc în triunghiul oedipian, în sensul de a se poziționa ca obiect al dorinței și rivalității, reflectând, în același timp, și legea ce interzice incestul. Tatăl reprezintă întotdeauna mai mult decât pe el însuși, mai mult decât persoana reală; el este un mediator al culturii și, în acest sens, se situează dincolo de mamă și condiția existenței subiectului.

Prezentările teoretice urmate de exemple vor introduce cititorul în consecințele psihologice ale absenței și așteptării tatălui. Experiențele trăite de „fiicele fără tată” sunt complexe și deseori dureroase. Punctul de vedere prezentat aici este extrem de condensat, fără a fi însă limitator. Am definit șapte direcții de reflecție cu accent în special pe vicisitudinile vieții intime feminine. Acestea sunt:

- Importanța tatălui în viața fetițelor
- Clinica tatălui absent
- Așteptarea tatălui în imaginarul feminin
- Eșecurile și vicisitudinile vieții intime feminine
  - Nu vreau fără tata
  - Violență și pasiune la feminin
  - Perversiuni și destine feminine
- Tulburările narcisice și tendințele autodistructive
- În numele tatălui: respingerea feminității și a sexualității
- Vindecarea dorului de tată

Alegerea temelor se inspiră din întrebările care mi-au fost puse cel mai des în activitatea mea de psiholog și cadru didactic. Care sunt efectele psihologice ale pierderii tatălui? Cum poți depăși trauma unui incest patern (sau unei violențe)? Cum să supraviețuiești faptului că ai fost exclusă de către tată sau excluderii lui? Care sunt consecințele respingerii sau abandonului patern? M-am inspirat la fel de mult din experiența personală, cât și din cărțile și filmele mele preferate.

Absența tatălui poate fi trăită ca o experiență structurantă sau, exact pe dos, ca o traumă destructurantă. Între cele două extreme există variații, nuanțe, în funcție de povestea vieții și particularitățile fiicelor. De ce? De ce absența tatălui este devastatoare pentru unele și benefică pentru altele? Să ne amintim că, pentru fiice, tatăl nu este realmente prezent, ci dimpotrivă: el tot timpul este mai mult sau mai puțin absent. Uneori este exclus chiar de cea care se plânge de absența lui. Într-un fel, tatăl nu poate fi decât absent, iar fetele nu pot decât să-i ducă dorul!

Ascultând femeile cu dificultăți afective și relaționale, m-am convins și de faptul că influența mamei asupra psihicului feminin este cauzată de lipsa tatălui simbolic. Or, această absență paternă are efecte, iar aici nu vorbesc numai despre tatăl absent fizic din cuplul mamă-copil. Rolul tatălui este de a limita plăcerea de a fi una cu mama pentru a permite subiectului uman să se nască psihologic și să caute obiecte-substitut. Când această plăcere pare să se întindă la infinit, când toate obiectele par a fi doar o prelungire a sânului matern (obiecte numite de consum), copilul nu poate exista prin

și pentru el însuși. Este străin dorinței pentru celălalt și în așteptarea unui tată care nu vine niciodată. Libertatea sa trece prin recunoașterea singurătății existențiale, prin recunoașterea tatălui ca obiect al dorinței mamei și prin identificarea cu tatăl. Copilul trebuie să devină conștient de prezența tatălui în viața interioară. Acesta este și unul din scopurile psihoterapiei și psihanalizei „fiicelor fără tată”.

Voi încheia prin a pune accentul pe puterea vindecătoare a cuvântului, pe importanța capacității de a instaura și construi propria amintire despre tată. Aici este vorba despre un fel de memorial simbolic făcut prin intermediul limbajului! Construirea tatălui în interiorul sinelui presupune abandonarea iluziilor infantile și acceptarea poveștii personale⁴. Printr-un lung și dureros travaliu de doliu, poate că ar fi posibilă transformarea acestei experiențe negative într-o poveste plină de speranță.

---

⁴ Parafrazez aici o frumoasă expresie a Louisei Dupré: „acceptarea propriei povești (de viață)”.

*Când par că-i iubesc,
bărbații-și schimbă privirea.
Dacă vreau să m-atașez,
încep să-mi poarte pică.
Dacă vorbesc de viitor,
au rămas undeva în urmă.
Aveam dreptate să le zic
că tata e cel mai puternic.¹*

Ce este un tată?

E imposibil să vorbim despre efectele psihologice ale absenței tatălui din viața fiicelor fără ca mai întâi să îi explicăm funcția în incarnările sale succesive. Ce înseamnă asta? Că tatăl este un concept înainte de a fi o realitate plurală simbolizată de personaje multiple.

Funcția paternă constă în a transmite, de la o generație la alta, legile limbajului preexistente subiectului uman. Asta înseamnă că, aflat într-o relație imediată și fuzională cu mama, în care corpurile le sunt nedespărțite, copilul este pus în situația să pună în cuvinte o cerere. Tatăl simbolizează medierea necesară umanizării, fiind agentul sau reprezentantul legii ce interzice incestul, lege ce stă la baza culturii.

---

¹ Fragment din cântecul Lindei Lemay, *Le plus fort c'est mon père* („Tata e cel mai puternic“).

Din punctul de vedere al copilului oedipian, tatăl este cel care se culcă cu mama. El este terțul care-l smulge simbolic pe copil din brațele mamei și care, făcând asta, aduce singurătatea și moartea. Tatăl e greu de iubit, imposibil de urât, dar indispensabil! Este un rival înainte de a fi obiectul iubirii și model. Este, mai ales, o graniță, o limită. Fiicele fără tați sunt fiice fără limite... și, deseori, autodistructive.

La începutul vieții copilului, tatăl este străinul, străinul intim. Nici nu există dovada unei mame². Tatăl nu există decât recunoscut, numit de mamă. „«A fi tată», spre deosebire de «a fi genitor», presupune accesul la dimensiunea simbolică a limbajului³.” Alteritate radicală, tatăl e celălalt pentru mamă, înainte de a fi celălalt pentru copil. Înainte de el, mama este stăpâna în psihicul permeabil al unui *infans*. Prezența reală a tatălui este contraponderea puterii materne și condiția necesară nașterii subiectului uman.

Primul bărbat din viața unei fete este perceput, mai întâi, ca bărbatul mamei și, având acest titlu, este interzis din punct de vedere sexual. Prezența sa este totuși esențială, fiindcă ea constituie pentru fiică un reper identificator care-i permite să existe independent de mamă. Fiica accede la identitatea sa personală și sexuală prin intermediul tatălui. De fapt, tatăl exprimă un ideal de feminitate pe care-l transmite fiicei sale.

Întâlnirea tatălui este dureroasă de vreme ce rupe iluzia că ești una cu mama, dureroasă pentru că îl face pe copil să treacă

² *Mater certissima, pater semper incertus est.*

³ Jean-Pierre Lebrun, *Un monde sans limite. Essais pour une clinique psychanalytique du social* („O lume fără limite. Eseuri pentru psihanaliza clinică a socialului“), Ramonville, Érès, 1997, p. 28.

de la o relație duală unde crede că el reprezintă totul pentru mamă, la o relație în trei, unde trebuie inclus și acest terț. Este vorba de a „părăsi” spațiul matern infinit și nelimitat pentru a „intra” într-o lume finită, limitată. Apariția tatălui ca partener intim al mamei este percepută ca un exil de pe pământul natal, un exil necesar pentru a accede la o viață simbolică, adică la o lume de schimburi și cuvinte. Or, dacă e adevărat că prezența tatălui este o nefericire din punctul de vedere al copilului, ea constituie și o provocare constructivă. Ceea ce nu se poate spune despre absența lui. Iar excluderea tatălui este un adevărat dezastru.

Un tată absent sau mort nu dispare neapărat de pe scena psihică. Poate fi prezent în discursul mamei sau în anturajul copilului. El continuă să existe simbolic pentru că este investit, gândit, așteptat sau regretat. În schimb, un tată prezent fizic poate fi absent din discursul familial. Devine astfel un balast în viața fiicei, fiind ascuns, negândit, șters. O anulare care duce cu ea nevoile, visurile și dorințele infantile. Tatăl lasă un gol nu pentru că a dispărut, ci pentru că este eliminat ca obiect gândit, una neexcluzând-o pe cealaltă.

Pe scurt, tatăl există în trei dimensiuni ale psihicului: simbolic, imaginar și real. Tatăl simbolic este cel recunoscut de mamă și reprezentat în cuvinte. Tatăl imaginar este rivalul oedipian al unei imagini idealizate. Tatăl real este cel trăit în „capul” copilului, nu este tatăl obiectiv, ci un tată subiectiv prin excelență, perceput ca având toate drepturile, atotputernic.

E adevărat că acest tată tridimensional este esențial pentru ca fiica să dea naștere subiectivității și dorinței, dar asta nu e

tot. Tatăl istoric, tatăl ca bărbat, joacă și el un rol important. De la el așteaptă fiica iubire și valorizarea feminității sale. Din nefericire, el își ferește privirea de corpul propriei fiice. Abdică în fața unei feminități care îl înfricoșează sau pe care o respinge. În adolescență, prăpastia se adâncește și mai tare. O lasă să înfrunte singură bulversarea apărută în corp și minte. Pasiunea oedipiană este ignorată, evitată de tocmai obiectul ei. Neputând să susțină desfășurarea feminității care-l tulbură, își trimite fiica la mama ei când aceasta încearcă să se elibereze. Pribeagă, ea nu mai știe unde îi este locul... sau dacă are un loc în lume. Îi rămâne speranța că un alt bărbat va veni într-o zi să umple acest gol.

Anumite femei sunt martorele permanente a unei drame reprezentată de faptul că nu au un tată suficient de prezent în viața lor sau pe care l-au pierdut prea devreme. Le lipsesc scene, emoții, amintirea unui tată, pentru a-și hrăni afectivitatea. Căutarea iubirii în viața lor va avea ca scop să instaureze sau să restaureze tatăl din ele.

Oedip la feminin sau tatăl idealizat

Complexul Electra nu este echivalentul feminin al complexului lui Oedip masculin. Cele două nu sunt simetrice. Ceea ce Freud descrie ca punct de cotitură al structurării sexualității – iubirea pentru sexul opus și rivalitatea cu părintele de același sex – este complexul lui Oedip pentru ambele sexe. Există și o versiune homosexuală a acestui complex, în care copilul investește erotic părintele de același sex și rivalizează

cu părintele de sex opus. Angoasa de castrare – frica de a nu-și pierde penisul sau, mai general, integritatea fizică – condiționează pentru băiat ieșirea din perioada oedipiană. Pentru fică, lucrurile se întâmplă altfel, pentru că, după spusele lui Freud, această angoasă nu este valabilă și pentru ea. Fata urmează inițial aceleași cale ca băiatul: dorință (incestuoasă) pentru mamă, ostilitate față de tată. Vederea penisului băiatului o sensibilizează, nu la ideea diferenței dintre sexe, ci la absența sexului. Fiica trece imediat de la constatare la invidie, explicându-și lipsa penisului ca fiind un defect pe care numai ea îl are sau ca o pedeapsă pentru faptul că se masturbează. Se îndreaptă apoi către tată, dar nu în virtutea unei tendințe erotice, ci în speranța că va obține un echivalent falic, cum ar fi un copil sau iubirea. Transformarea ei în femeie este, paradoxal, determinată de nevoia restaurării narcisice (de a se simți completă), cel puțin în concepția freudiană a sexualității feminine.

Conform lui Freud, nevoia fetei de „a fi perfectă”, corolar nu numai al legăturii cu mama, dar și dezamăgirii provocate de descoperirea „castrării”, persistă chiar și când feminitatea pare cel mai bine stabilită. Relația de cuplu moștenește cel mai adesea această primă legătură, de unde și ambivalența, plângerile și revendicările adresate partenerului, nu mamei. Cât despre tată, el nu ar fi iubit decât ca substitut al mamei, ceea ce înseamnă că iubirea adresată mamei ar fi trimisă di-

---

⁴ Refuzul fetelor de a fi ca mama lor este un laitmotiv binecunoscut de psihanalisti. Există și fete – mă gândesc la anorexice – care neagă „castrarea” maternă, care insistă să o așeze pe mamă în locul sinelui ideal, care vine în întâmpinarea nevoilor și dorințelor lor și, de aceea, e ucigătoare.

rect în contul tatălui. În limbajul lui Lacan, fiica, pentru a fi iubită, se transformă pe sine în falusul mamei – tocmai din lipsa sa – și transpune tocmai această poziție subiectivă cu tatăl și alți eventuali parteneri de sex. Se identifică cu dorința celei pe care o iubește: „Ce-ți dorești? Ce vrei să fii pentru tine?”

După Freud, Jacques Lacan insistă pe absența reprezentării „femeii” în inconștient, ca și în culturile unde ea nu există – nu e recunoscută, concepută – decât ca mamă și obiect sexual. De aici până la a spune că femeia nu există, nu e decât un „nu” care să schimbe lucrurile. Sigur, există femei, dar nu un etern feminin – „jumătate din Tot” – care ar putea să se opună bărbatului prezentat ca principiu universal. Conform lui Lacan, negăsind semnificația simbolică a identității sale sexuale, fetița este obligată să facă un ocol, identificându-se cu tatăl pe parcursul traiectoriei sale oedipiene. Astfel, o femeie trece printr-o identificare masculină (paternă), înainte de a ajunge la propria feminitate! De ce? Tocmai din cauza acestui impas simbolic – a acestui gol în câmpul reprezentărilor – în privința femininului. Pentru a deveni femeie, fiica trebuie să renunțe încă o dată la tată și să-și asume idealul de feminitate propriu culturii sale.

În concluzie, Oedip nu este efectul evoluției naturale a copilului, ci al unei scheme care îl precede și care-i este impus din afară. Copilul intră într-un univers sociosimbolic deja existent – cu o logică proprie. În optica freudiană, complexul lui Oedip este pivotul unei ordini patriarhale de care depinde civilizația. Fără funcția sa organizatoare a libidoului – care

este și o funcție represivă –, ființa umană ar fi blocată într-o relație duală cu celălalt (ce exclude terțul).

O întrebare pe care psihanaliztii o primesc de multe ori este următoarea: „Care sunt consecințele absenței tatălui – fizică sau psihică – asupra experienței oedipiene?” Altfel spus, cum „treci prin Oedip” dacă nu ai tată?

E nevoie de o precizare: obiectul⁵ iubirii investit de copil este, de fapt, o imagine a părintelui, nu este părintele real, chiar dacă acesta formează baza și contribuie prin prezența și iubirea sa la clarificarea *imago*⁶. Cu siguranță contează dacă un tată este sau nu prezent în realitatea trăită de copil. Oricât am spune că orice terț, orice interes exterior – munca, de exemplu – poate ține loc de terț în cuplul mamă-copil, acestea nu pot fi comparate cu existența efectivă a unei iubiri adulte.

Tatăl este tată doar dacă este recunoscut de mamă. Este, în același timp, bărbatul mamei și tatăl desemnat al copilului. Mai puțin contează dacă este sau nu genitorul, rolul său este esențial în nașterea subiectivă – existența în afara mamei – a copilului. Este vorba aici despre o funcție extrem de importantă din punctul de vedere al copilului, pentru că a se naște înseamnă a se separa, a fi singur în propriul corp muritor. De fapt, acesta este adevăratul sens al castrării în psihanaliză: „tăierea cordonului ombilical”.

---

⁵ În psihanaliză, termenul de obiect nu are nimic peiorativ: el desemnează reprezentarea asociată dorinței, persoanei, lucrului sau locului investit de libido.

⁶ Imagine inconștientă, construită pe baza dorințelor infantile, care ghidează alegerile ulterioare ale partenerilor intimi.

Când tatăl e absent, fiicele...

Mama singură nu există, așa cum nu există tată singur sau fiică de una singură. Aceste locuri (roluri) se referă la o structură familială. O mamă singură, care-și crește fiica fără contribuția unui soț sau partener, sugerează, mai mult sau mai puțin conștient, existența unui terț. Cel mai adesea este vorba despre bărbatul pe care l-a iubit suficient pentru a avea un copil cu el⁷. În anumite cazuri, partenerul actual are rolul de tată. În altele, propriul tată devine vectorul viitorului raport tată-fiică.

Mama așa-zis singură poate fi separată, divorțată, văduvă sau necăsătorită. Tatăl poate fi total absent sau prezent în mod sporadic. Care sunt repercusiunile unei asemenea situații asupra evoluției psihosexuale a fiicei? Mai există loc pentru dorințe în afară de mamă? Care sunt consecințele absenței efective – permanente sau temporare – a tatălui din viața fiicei?

Când tatăl e permanent absent, fiica nu poate avea schimburi afective și lingvistice cu el; nu poate deci să construiască o amintire a tatălui. Acesta rămâne un necunoscut sau o fantomă, transmis(ă) prin intermediul celorlalți. Fiica este lipsită de afecțiunea tatălui, de grija lui, de cuvintele sale. Mai ales, nu poate experimenta iubirea unui tată dornic și capabil să o susțină pe calea feminității, puntea care să o lege de lume și de ceilalți. Amintirea tatălui se construiește pe baza experien-

---

⁷ Indiferent dacă un copil a fost conceput natural sau nu, a fost adoptat sau nu, totul se rezumă la faptul că el a apărut din dorința inconștientă a cel puțin unei persoane.

țelor trăite, comunicării și, uneori, a conflictelor. O fată poate, evident, să trăiască fără tată, dar viața sa este lipsită de ceea ce constituie axa sa identitară, de baza subiectivității sale și a raportului cu ceilalți.

Când tatăl este absent temporar din viața fiicei, aceasta îi poate păstra imaginea în interiorul ei ca sursă de putere, de siguranță și stimă de sine. Imaginea respectivă va constitui pentru ea un sprijin pentru identificare și un rezervor al valorilor și amintirilor. Fiica va continua să existe în absența tatălui pentru că acesta din urmă continuă să existe înăuntrul ei.

Imaginea tatălui este restructurată în funcție de exigențele afective ale copilului. Este vorba de un tată subiectiv, ridicat pe baza așteptărilor copilului. Se întâmplă deseori ca o fiică să ne vorbească de doi tați – tatăl blând și adorat, în opoziție cu tatăl rău și detestat – tendințele pulsionale ale copilului încercând să se ancoreze în elementele realității furnizate de personalitatea și comportamentele tatălui.